

# ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 14

nummer 3

1994

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK  
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

**Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,**  
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

**Bakkerij A. van den Hout,**  
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

**Cafe-Restaurant "De Hovel",**  
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

**G.Jansen, Sierpleisters en Muurverven B.V.,**  
Geyserstraat 3-9, 5753 RP Neurne. tel. 04930-18.030

**Maas Herenkleding,**  
Korvelseweg 56, 5025 JJ TILBURG. tel. 42.42.83

**Micro-Solutions,**  
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

**Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,**  
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

**Rabobank Goirle,**  
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

**Poelier J. van Roessel,**  
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

**Gotax Smolders B.V.,**  
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK  
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

**Soeters, boekhandel en antiquariaat,**  
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

**Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf,** tel. 34.25.11 /  
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

**J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,**  
Burg. Rensstraat 40, 5051 CN GOIRLE. tel. 34.13.74

**Taxi P. Walsmits B.V.,**  
Hoogeweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

**Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,**  
Emmastraat 26, 5051 LN GOIRLE. tel. 34.25.76 / 34.19.82

\* \* \* \* \*  
\* \* \* \* \*  
\* \* \*  
\* \*  
\*



# ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING  
„DE VYER HEERTGANGHEN”  
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43  
5051 PD Goirle, tel. 013-34 89 72

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle  
tel. 013-34 21 82

Jaargang 14, nr. 3

december 1994

Adriaan van der Willigen, drossaard in Tilburg en Goirle, 1795-1802 (deel 6, slot) . . . . .	2
Uit Oude Archieven . . . . .	9
Suspecte personen en wolven waren niet gewenst . . . . .	11
D'n 11e van d'n 11e . . . . .	15
't Kerstkiendje van Merieke Slameur . . . . .	18
Protohistorie (deel 3) . . . . .	20
Janhagel . . . . .	25
Toponiemen . . . . .	28
Van de voorzitter . . . . .	34

**ADRIAAN VAN DER WILLIGEN**  
**DROSSAARD IN TILBURG EN GOIRLE 1795-1802**  
(deel 6, slot)

---

Door Ad Houtepen

---

"Het schoolonderwijs, over het algemeen in de Meijerij en ook te Tilburg en Goirle zeer gebrekkig ingericht zijnde, bemoeide ik mij insonderheid ook om dat te verbeteren. Wij begonnen met andere schoolboeken in te voeren (1796). Ook recht vrolijk werd dit jaar de kermis gevierd, daar men tot verademing begon te komen en de fabrieken tamelijk begonnen te herleven."



Na vermeld te hebben dat in 1797 Pieter Vreede, lid van het gemeentebestuur benoemd wordt tot lid van de Nationale Vergadering in Den Haag, en Van der Willigen herbenoemd wordt als Drossaard vervolgt hij zijn dagboek in 1799 met de kwestie "Loting voor de burgerbewapening".

"Tegen een gevangene, zijnde een vreemdeling, die door het uitbreken van een ruit in een Roomsche kerk aan de grenzen scheen gekomen te zijn en daaruit enige kleinigheden had gestolen had ik de dood wellicht kunnen eisen en schepenen, allen Roomschen, waren dan ook wel genegen om die heiligschennis op zulk een wijze te straffen, doch daar ik nog al wat

verschoonlijks in die daad vond, trachtte ik die op de zachtste wijze te behandelen en de misdadige kwam er dan ook met geselen, brandmerken en een langdurig confinement (opsluiting, red.) af.

Daar de burgerbewapening ook hier ingevoerd ging worden werd ik tot lid van de commissie ter inschrijving daartoe benoemd, een post die ik zeer onaangenaam vond uit hoofde dat het hier veel tegenstand ontmoette. Daar de Russen en de Engelsen in Noord-Holland waren geland, moest de burgerbewapening met de meeste krachten worden doorgezet, en op hoog bevel moest er geloot worden om naar Holland te vertrekken.

Dit veroorzaakte hier hevige onlusten, zodanig, dat het huis waarin de majoor woonde van de gewapende burgers, die tot een corps jagers gevormd werden, werd geplunderd, hoezeer het niet hem maar zijn moeder toebehoorde. Van een ander huis aan de weduwe mede toekomende en tegenover mijn woning staande werden de glazen ingeslagen, gelijk mede aan daarbij staande woning, toebehorende aan de moeder van de kolonel. Aan een wachthuis waren ook nog vergaande gewelddadigheden gepleegd en het zou er zeker niet bij gebleven zijn, indien wij het geweld niet dadelijk door geweld waren te keer gegaan.

Mij aan het hoofd gesteld hebbende van ettelijke vrienden van goede orde, wachtten de plundersaars ons niet af. Op een andere patrouille hadden zij het gewaagd te schieten, doch dit op dezelfde wijze en bij herhaling beantwoord zijnde, namen zij de vlucht. Vervolgens werden er kloeke maatregelen genomen en onder andere gepubliceerd, dat niemand, zodra het donker werd, zonder lantaarn uit het huis zoude mogen komen. Ik was onderricht, dat een hoop volks in een herberg ('De Pijl' aan de Bosscheweg, red.) in mijn buurt vergaderd was en gezegd had op een dreigende wijze, om zodra het donker was de Drossaard te komen halen. Men meende dus dat het die avond mijn woning en huisraad zou moeten ontgelden, en zeker hadden ze het daarop gemunt.

Doch ik wist wat een ontzagwekkende houding bij het volk vermocht en ging dus na enige maatregelen van zekerheid genomen te hebben, aan mijn deur staan, toen ik in de vooravond de troep aan zag komen. Zij gingen stil voorbij, namen de hoed af en zeiden: 'Goede avond mijnheer de Drossaard'. Ik zei: 'Ingelijks goede avond', en voegde erbij: 'Gij weet wat er gepubliceerd is mannen, weest verzekerd, dat ik zeer wel in staat ben gesteld, om de Wet te doen uitvoeren.' Men antwoordde niet en het liep rustig af.

---

"Gij weet wat er gepubliceerd is, mannen.  
Weest verzekerd, dat ik zeer wel in staat ben gesteld  
om de Wet te doen uitvoeren..."

---

Daar ik echter geen kans zag om met de gewone middelen de hoofden van de plunderingen, die mij reeds bekend waren, te vatten en voorts die met betrekkelijk de loting te doen uitvoeren, deed ik aan de municipaliteit het voorstel om mij in persoon naar 's Bosch te begeven en aldaar aan het departementaal bestuur om bijstand te verzoeken en met hen de vereiste middelen te beramen. Dit voorstel werd zonder bedenking goedgekeurd en ik, benevens een der leden van de municipaliteit ten dien einde gecommiteerd. Des nachts vertrokken wij en kwamen de volgende avond aan het hoofd van enige compagnieën gewapende burgers uit 's Bosch voorzien van een paar veldstukken en de nodige ammunitie terug. Dadelijk trok ik met de vereist wordende gewapende manschappen uit, om de hoofden der plundersaars, die meestal ver buitenaf woonden, te arresteren en slaagden daarin naar wens. Wij vonden hen meestal te bed.

Aan een huis, alwaar men ons bespeurde, terwijl wij bezig waren met het te bezetten, wierp men aan de achterzijde uit een bovenvenster de gestolen goederen in de tuin, niet vermoede-

dende dat daar ook een schildwacht stond. Ik herkende dadelijk een rok(jas) van mijn vriend de kapitein Jan Verbunt en kon door drift niet nalaten om, toen wij de dief in handen kregen, hem een paar duchtige stokslagen toe te brengen, hoezeer ik er anders tegen ben om gevangenen te mishandelen. De gevangenen werden in de dorpsgevangenis in zekere bewaring gesteld en vervolgens naar 's Bosch overgebracht.

Het was meestal van het slechtste soort volk, die van het misnoegen gebruik maakte, de plundering hadden aangezet alleen om te kunnen stelen, gelijk het doorgaans het geval was.

---

### Dan rijpt bij hem het plan om zijn ontslag als drossaard in te dienen.

---

De bezetting van Bossche gewapende burgers werd nog door die van Heusden vermeerderd en nu had de loting op een geregelde wijze plaats. Toch vond er nog een incident plaats. In de woning van de wed. Dams op den Heuvel brak in de winter een stevige brand uit. De brandspuiten kwamen op de been, doch het vroor vrij sterk, zodat er van het water, dat hier toch niet overvloedig is, niet dan met veel moeite gebruik gemaakt kon worden, daarbij bespeurde ik duidelijk een geest van onwilligheid om te werken bij een groot gedeelte van het volk, daar de brandende gebouwen aan de geslachten Dams en Verbunt, hoofden van de burgerbewapening, behoorden.

Met geweld moest ik het volk aan het werk houden en bewaarde daardoor zeer veel, zodat van de gebouwen tot een brouwerij behorende, die aan de andere kant van het huis van de wed. Verbunt stond, maar zeer weinig beschadigd werd, doch terwijl ik bezig was mijn burens te helpen, liep mijn eigen woning gevaar. Alles liep echter goed af. Toch vermoed ik dat de brand moedwillig gesticht is.



Toch kwam later de gewapende burgerwacht in Tilburg en Goirle goed in orde. Het waren jagers en daartoe waren de Tilburgers goed geschikt, omdat het goede schutters zijn. Ze waren als krijgslieden gekleed en gewapend, hadden hun halve maan blazen en exerceerden op het geluid van instrumenten. De aanwezigheid van de gewapende macht bracht rust in Tilburg."

Dan rijpt bij hem het plan om zijn ontslag als drossaard in te dienen. Zo schrijft hij in het jaar 1801:

"Te Tilburg teruggekomen zijnde bleef ik in mijn voornemen volharden om voor mijn post te bedanken, hoezeer ik ook door mijn goede vrienden werd aangezocht om te blijven, en gaf daarvan op de 25e October aan de municipaliteit kennis om het voorts ter kennis te brengen daar waar zij zulks vermeenden te behoren. De Wet echter gebood, dat ik mijn post tot na de voorziening moest blijven waarnemen. Dat was billijk en ik had daar niets tegen, mits die voorziening niet te lang duurde om tegen het voorjaar op reis te gaan. Hiervan gaf ik aan Evers (zijn reisgezel, red.) kennis en nodigde hem om mij geheel voor mijn rekening te vergezellen. Dit werd gretig en dankbaar aangenomen, en ik sleet met mijn vrienden nog een aangename winter.

Den 25e December daar achtereenvolgende adresseerde ik mij weder aan de schepenen, verzoekende, daar er van Hogerhand nog niet voorzien was in vervulling van mijn post en zulks ook niet scheen te zullen geschieden, dat ingevolge de gebruikelijke wijze met de eerste Januari aanstaande het officiële door de president-schepenen werd waargenomen, zodat ik mij op die tijd, uit hoofde mijner bijzondere zaken en gemaakte schikkingen van mijn post ontslagen rekende.

Den 31e December lag ik in een plechtige aanspraak mijn post als Drossaard van Tilburg en Goirle neer en nam van de vergadering van schepenen en leden van de municipaliteit afscheid. De nadrukkelijke taal daarbij gevoerd had een treffende invloed.

Mijn vriend de secretaris was zeer aangedaan en ik zelf was zulks niet minder. Het strekte mij ook tot voldoening, dat de suppoosten mij met de duidelijkste blijken van smertelijk gevoel het raadhuis zagen verlaten.

Sedert 7 jaren had ik die post waargenomen en gelijk ik bij het neerleggen daarvan met opgeheven hoofd mocht zeggen, nimmer heb ik mij bijzondere belangen door verwaarlozing van het algemeen belang trachten te bevoordelen, nimmer heb ik mij door schraapzucht gedreven met knevelarij en of afpersingen opgehouden, noch door verregaande gestrengheid omtrent gevangenen als anderszins van mijn gezag misbruik gemaakt, noch van mijn medemenssen, noch van mijn geweten heb ik hier omtrent de minste rechtmatige verwijtingen te vrezen.

---

Mijn vriend de Secretaris was zeer aangedaan  
en ik zelf was zulks niet minder.

Het strekte mij ook tot voldoening, dat de  
suppoosten mij met de duidelijkste blijken van  
smertelijk gevoel het raadhuis zagen verlaten.

---

Nimmer was ik tot doodrecht, slechts driemaal tot geselen en brandmerken genoodzaakt geweest. Van geldboeten, die de Wet mij toekende vorderde ik wanneer men degelijk in verbetering kwam, nooit de uiterste penning en nam daarbij altijd de omstandigheden en de toestand van de mensen in acht, doch al te zacht was mij gebleken ook niet dienstig te wezen.

Over het algemeen zijn hier en in dit Brabant de mensen zo kwaad nog niet, doch zijn zeer afhankelijk van hun godsdienstige denkbeelden, die men heeft ingeprent, of liever van de gevoelens die ze zonder denken hebben aangenomen. Ik stem toe dat ook de begrippen van andere secten veel invloed hebben op de volksmenigte.

Onder de lieden in de fabrieken werkende, vindt men veel vreemdelingen, zoals Brabanders (bedoelt hier uit Belgisch Brabant, red.), Luikenaren en ook Hollanders, deze zijn dan ook een ander soort van mensen dan de eigenlijke Meijerijenaars. Overal zijn de boeren doorgaans onachtzaam en slaven van de gewoonte, maar ze zijn het bijzonder in dit land, zij denken er schier niet over hun staat te verbeteren, maar zwoegen geduldig en onderwerpeijk voort, gelijk de os die zij voor de ploeg drijven. Zij werken veel doch zonder overleg.

Door wel bestuurde vlijt zouden zij met minder moeite veel meer doen. Van dit land is ongetwijfeld veel meer partij te trekken doch men heeft het veronachtzaamd en als een wingewest slechts aan de grens gelegen aangemerkt. Wanneer men door de opvoeding van de Meijerijnse boer andere mensen maakt zal het land ook een gans ander land worden.

Reeds met de aanvang van dit jaar (1802) maakte ik schikkingen om mijn inboedel, waarvan ik reeds veel uit de hand had verkocht, openbaar te verkopen en de nodige schikkingen tot mijn reis te maken. Aan mijn vrienden gaf ik een afscheidsmaal, waarbij wij met een aanzienlijk aantal aanzaten. Mijn inboedel werd zeer naar genoegen verkocht en velen kochten wat om een aandenken aan mij te hebben. Ook zorgde ik voor mijn oude getrouwe dienstmaagd, welke gedurende 8 jaren bij mij gediend had. Met zeer veel voldoening zal ik altoos aan dit verblijf terugdenken."

Naschrift: Adriaan van der Willigen is in 1841 gestorven.

Bron: "Uit het dagboek van Adriaan van der Willigen" door G. de Wijs.

*Gemeente Archief Tilburg R 626*

Op heden dato deses hebben wij Govert Bles, Adriaen Hosemans en Hendrick Soffaerts, schepenen ende Johan de Jong, secretaris, ten versoecke en bijwesen van Diderick Uleus, president, J. Smits d-absentie, van de hr. Drossaert, alle der Heerlijckheid van Tilborgh ende Goirle, ons vervoeght tot Goirle voornoemt ten huijse van Corn. Huijsmans molder opden wintcoren molen aldaar, ende in des selves huijs gesien visiteren het doode Lichaem van Martinus Venmans out 23 jare gewesen kneght vande voorn. molder. Ende naer dat het voorschreven Lichaem door de chirurgijn Johan Verrassen open gesneden sijnde, is ons door de selven chirurgijn alsmede door en in presentie van Niclaes Eijmberts medicine doctor in dat doode Lichaem aangetoont een steeck inde Lincker sijde, sijnde penetrant tot door de Long, ende dwars doort hart heen gaende, welke quetsueren wiert geoordeelt, en door de voorschreven doctor en chirurgijn vast gestelt doorsaeck van des patients doot geweest te sijn, aldus gevisiteert ende bevonden als vooschr. staet. Actum den derden meert seventienhondert en seventien.



Diderick Uleus  
G. Bles  
De Jong  
A. Hosemans  
H. Soffaerts  
1717

Op huijden dato deses hebben wij Govert Bles ende Cornelis Brouwers schepenen, ten versoecke ende bijwesen van den Heer Adriaen Bernagi Drossaert nomeni officii, alle der Heerlijckheid van Tilborgh ende Goirle ons vervoeght ten huijse van Cornelis de bont, sijnde medeschepen ende wonende tot Goirle ter plaet(s) int Dorp. Ende aldaer sien verbinden Jan, soon van de voornoemden de bont, out negentwintig jaaren, ende naar dat de wonde geopent ofte ontbloot sijnde door de Chirurgijn Adam Wijtens, gesien dat de neus bij naer aft gesneeden ende door de bovenste ende onderste lip dwars over de mont heen gesneden was, het welke bij pasient verclaerde gekregghen te hebben op de laest gepasseerde sondagh avondt ofte wel tussen twaelff ende een ure des naghts ende hem te sijn gedaen door norbart peeter Beris opden gemeentenweght ter plaetse genaamt de Reijt onder Goirle, alwaer hij door desselven Beris aangevallen ende dus gequetst wiert, verders verclaert hij gequetste dat sij alsdoen omt verder gevaer te ontkomen, met sijn geselschap, sijnde Jan Vijgen ende Gerart de Jonge in het quetsen present, hares wegghs namen naar de kerck van Goirle, ende alsdoen noch vervolght wierden door Huijbert Niclaes Voskens ende Huijbert Cornelis van Broeckhoven tot aande hoeven achter de huijsen aende kerck met de messen en stocken inde handt roepende tegens hem gequetste en sijn geselschap honsvotten staedt en verweert u Lijff nu want gij hebt onssen cammaraet daar geaffronteert, ende want hij gequetste van dese wonden quame te sterven, t welck Godt verhoeden wil verclaert de voornoemde Norbart peeter Beris in den dootslagh te leggen, alles onder solemnele eede hem op heden affgestaeft.

Actum den sevenentwinitighsten november seventienhondert veertie.

G. Bles  
1714

## SUSPECTE PERSONEN EN WOLVEN WAREN NIET GEWENST

---

Door J.C.J. Hoogendoorn

---

Duikt men in de archieven van twee eeuwen terug dan kan men daar stukken aantreffen, die niet alleen handelen over georganiseerde jachten op wolven, maar ook mensen waarop we niet gesteld waren. Vaak zien we dat na een oorlogsperiode, de streek waar het oorlogsgeweld gewoed had een overlast te verwerken kreeg van bedelaars, landlopers, struikrovers en andere verdachte personen, waaronder deserteurs uit de huurligers, die zich vaak in een bende verenigden en die door alles behalve werken trachtten aan de kost te geraken. Dit is op zich niet zo verwonderlijk, als men bedenkt dat overal waar legers optraden de gewone rechtsorde zoek was. Dan ontstaan er situaties waar de eerder genoemde lieden misbruik van maakten en hun slag wisten te slaan. Zij volgden de legers op de voet en wanneer er dan vrede kwam en de legers aftrokken zat een bepaalde streek wel te kijken met een overvloed van ongewenste personen. Van tijd tot tijd werd er dan door hoger hand op deze lieden jacht gemaakt.

Zo was er van de Hoge Mogendheden een geheime resolutie uitgegaan, die op 15 november 1786 binnen Eindhoven werd geformeerd door de "*vier stadthouders der Quartierschouten van de Meyerye van 's-Hertogenbosch mitsgaders alle de Drossaerden des Heerlyckheden uit de vier Quartieren der voors. Meyerye*" waarin bevolen werd tot het houden van een generale jacht op "*alle landlopers, beedelaars en andere suspecte personen*". In de schepenvergadering van de Heerlijkheid van 31 december van hetzelfde jaar, waarbij de plaatsvervangende drost, de loco-officier Nicolaes Verhaar en de Goirlese schepenen Nicolaas Peter Ansems en Jan Hendrik Voskens tegenwoordig waren, werd de uitvoering van genoemde resolutie besproken en vastgesteld.

Voor Goirle werd bepaald dat de jacht zou plaatsvinden op woensdag 3 januari 1787, te beginnen 's morgens om tien uur tot en met vrijdag 5 januari te beëindigen 's middags om twaalf uur. Er werden vier wachtposten uitgezet en de hoofdwacht was in de Heertgang 'Het Dorp' ten huize van de toenmalige vorster Charles van de Foelart. Zijn huis staat er nog. Het is het linker-gedeelte van de straatzijde gezien van het pand Kerkstraat 27, bij de Goirlenaren bekend als het huis van de fabrikanten Van Enschoot.

---

Hij ontwaart "*een ongemeen grooten wolff*".  
Daar het jagersbloed door zijn aderen stroomt,  
stuift hij naar binnen en grijpt zijn snaphaan,  
waarvan het laden niet een-twee-drie gebeurd was.

---

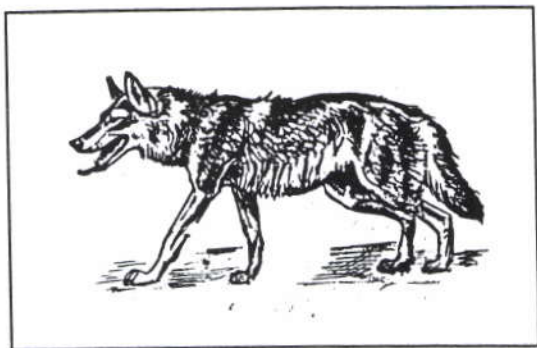
Elke wachtpost stond onder leiding van een "*borger-capitain*". Elke Heertgang had zo'n kapitein. Het was een burger, die de functie had van wijkmeester en brandmeester; hij had geen militaire rang, al kon hij wel worden belast om, samen met de door hem opgeroepen manschappen van zijn Heertgang, politie- of schuttersdiensten te verrichten.

In de Heertgang 'Het Dorp' had de kapitein acht goed gewapende mannen onder zich, die om beurten met z'n vieren wacht liepen. De tweede wachtpost was thuis bij Adriaen van Rooy op Gorp en was bemand door een kapitein en twintig gewapende mannen; die waren daar wel nodig om het bosrijke gebied uit te kammen. De kapitein van de derde wachtpost met zijn twaalf wachtlopers was op Nieuwkerk thuis bij Peter van Dun, terwijl de vierde wachtpost was gestationeerd bij Jan de Vet in het Aardschotshoefke en de kapitein daar bewaakte met vier mannen de openbare weg. Of de jacht ook tot resultaten heeft geleid, meldt de historie niet, maar dat zal waarschijnlijk wel het geval zijn geweest.

Een andere plaag, die tot in de 18e eeuw geduurd heeft en haar hoogtepunt had tijdens de 80-jarige oorlog, was die van de wolven. Die wolf was hier inheems en heel Noord-Brabant heeft er last van gehad. Geen wonder dat er van tijd tot tijd georganiseerd jacht op werd gemaakt en op de wolvekopen een premie werd gesteld.

P.C. Hooft vertelt in zijn 'Nederlandsche Historiën' dat gedurende de opstand tegen Spanje *"heele dorpen verlaaten werden en naardat de mensen minderden, 't ongedierte aanfokte, toen in de huizen de wolven quamen nestelen en men vernam hunne jonge geworpen in de bedsteden..."*.

Ook in Goirle meldde zich nog in de nacht van 12 op 13 augustus 1718 een wolf. De Goirlenaar Peter van Aalst, menende dat er onraad was rond zijn huis, ging eens poolshoogte nemen en wie schetst zijn verbazing als hij in



zijn hof *"een ongemeen grooten wolff"* ontwaart. Daar het jagersbloed door zijn aderen stroomt, stuift hij naar binnen, en grijpt zijn snaphaan, waarvan het laden niet een-twee-drie gebeurd was. De wolf was er nog en Peter levert een meester-schot, want hij raakt hem zodanig in het achterlijf dat het onbeest zich twee- of driemaal omwentelt, maar er toch vandoor gaat. Daar het nacht is, laat onze jager zijn prooi voor wat het is, maar 's morgens vroeg gaat hij met z'n hond op zoek en treft de wolf kort bij huis nog levend aan. Hij keert andermaal naar zijn huis terug om zijn geweer te halen en als hij terugkeert in gezelschap van Jan van Aalst, Jan Janse van Dommenen, Cornelis Couwenberg en Adriaen Bastiaen van Dun is het deze laatste, die de wolf het genadeschot geeft.



Hiermee was de wolvejacht ten einde en begon het vijftal een jacht op de premie. Na eerst het beest naar het huis van Adriaen Hosemans gesleept te hebben, werd het kadaver per kar naar Tilburg vervoerd tot aan "*het huys van Molenbergh bij drossaardt en schepene*" waar ze een premie van 15 gulden en 15 stuivers in de wacht sleepten. Een bedrag dat er niet om liegt. Slimme jongens als het zijn, gaan Peter en Jan van Aalst drie dagen later per geleende kar van Cornelis Stalpers naar Oisterwijk om van de "*stadthouder van den Quartierschout*" de volgende premie in de wacht te slepen. Daar de kwartierschout het klappen van de zweep wel kent, betaalt hij niet meteen uit, maar snijdt wel een stuk van het oor van de wolf af om het geleur om premie elders te voorkomen; een slimmigheid waar men in Tilburg geen erg in had gehad.

Dat de kwartierschout zijn Pappenheimers wel kende, blijkt uit het feit dat Oosterhout aan notaris en procureur Andries van den Burght opdracht geeft navraag te doen over de Goirlese wolf. Op 20 september 1718 wordt Peter van Aalst hierover officieel gehoord en daarvan is een verslag opgemaakt, dat nog in het archief van Tilburg aanwezig is. Zodoende weten we nu nog alles van de Goirlese wolf af. Op de vraag of Peter zijn wolf behalve in de Meijerij ook soms in de Baronie van Breda of in het Markiezaat van Bergen op Zoom gemeld heeft, laat hij blijken van Gool te komen en van niks te weten. Wel meent hij nog recht te hebben op de kwartierspremie.

Voor de wolvevacht zijn verschillende liefhebbers. Eén daarvan is een zekere Gontlagh: "*sijnde alhier tot Tilborgh jaager van Sijne Hoogheydt den Heere Prince van Hesse, Heer van Tilborgh ende Goirle*". De meest biedende zal wel koper zijn geworden en dat was genoemde Gontlagh. Over de hoogte van de prijs komen we niets te weten; wel wil de Goirlese wolvejager kwijt dat hij met kornuiten ten huize van Jan van Aalst aan bier en wijn voor 10 à 12 stuivers tot zich hebben genomen en dat alles voor de rekening van de prinselijke jager.

De laatste wolf in Noord-Brabant werd in 1796 door de schutterskoning Anthony Sebregt Haest van het Sint Bavogilde van Rijswijk aldaar neergelegd. Op zijn koningsschild liet hij graveren:

*In de Moeren had Haest hem haast  
de wolf ontkwam ternauwernood  
maar op Oekel schoot onze hoofdman laatst  
de laatste wolf in Brabant dood.*

Bronnen:

- "Nederlandse Historiën" door P.C. Hooft
- "De een zijn dood" door Wim van Hest
- "Bijdrage tot de geschiedenis van Goirle" door H.W. Janson
- Gemeente Archief Tilburg, R625
- Actum Tilliburgis, jrg. 5 nr. 4

---

**D'N 11e VAN D'N 11e**

---

Door J. Wijdemans

---

Deze datum is een magisch getal bij de carnavalsvierder. Op deze dag wordt o.a. de nieuwe Prins Carnaval gekozen met de nodige festiviteiten. Maar op deze datum wordt ook het feest van St. Martinus of St. Maarten gevierd. Kinderen gaan dan zingend langs de deuren met versierde lampionnen.

St. Martinus is rond 316 geboren, waarschijnlijk als zoon van een Romeinse tribuun uit Pavia. Hij stichtte de abdij van Marmoutier, waar hij ook als bisschop van Tours verbleef.

Het verhaal, dat hij als Romeins soldaat de helft van zijn mantel gaf aan een bedelaar, nabij de stadspoort van Amiens, werkte op de verbeelding van het volk. Een Duits verhaal wil, dat de bedelaar Christus moet zijn geweest.

Martinus is de nationale heilige van Frankrijk en werd rond 397 begraven in de St.-Maartensbasiliek te Tours. In de Middeleeuwen is hij de belangrijkste heilige in de Nederlanden, omdat Willibrordus zijn bisdom onder zijn bescherming stelde. Utrechtenaren werden daarom vroeger 'St.-Maartensmannen' genoemd. Nog vele volksgebruiken herinneren aan deze populaire heilige.

Toen ik onlangs, op 5 november, in de stad Groningen was, stond er aan de voet van de Martinitoren een paard met wagen, geladen met knotsen van voederbieten. Een groot spandoek vermeldde: "Bietenuitdeling". Rond de platte wagen verdrongen zich kinderen om zich te voorzien van een biet.

Al spoedig werd mij duidelijk dat deze uitdeling te maken had met St. Martinus. Deze jaarlijkse uitdeling wordt georganiseerd door de Koninklijke Vereniging voor Volksvermaken. Zij stimuleren het St.-Martinuszingen, alsmede het maken van lampionnen van voederbieten. Er zijn ook prijzen te verdienen.

Een folder geeft aan de kinderen uitleg hoe de voederbiet behandeld moet worden tegen uitdroging, alsook suggesties en tips hoe je de biet moet bewerken en versieren. Daags voor St. Martinus, 10 november, moeten ze weer ingeleverd worden aan de voet van de Martinitoren, waar 's avonds om 17.00 uur ook de prijsuitreiking plaatsvindt.

De voorzitter van de vereniging vertelde mij dat niet alleen bieten worden bewerkt, maar er worden ook lampionnen gemaakt van allerlei materiaal. Ook die dingen mee in de prijzen. Elk jaar vraagt de vereniging een landbouwer speciaal voor St. Martinus extra bieten te verbouwen. Ook de scholen spelen tijdens de handarbeidles enthousiast in op deze creatieve bezigheid.

Op 11 november gaan de kinderen dan zingend, maar niet verkleed, langs de deuren met hun mooi verlicht attriboot en ontvangen daarvoor meestal mandarijnen of sinaasappelen, zelden snoepgoed of geld. Dat is in Groningen niet de gewoonte.

De voorzitter van de Vereniging voor Volksvermaken was zeer enthousiast, dat onze Heemkundige Kring het driekoningenzingen zo stimuleert, o.a. door het propageren van gebruik van oude attributen. Hij wenste ons daarmee veel succes.

Tot slot enkele St.-Martinusliedjes:

Elf november is de dag  
dat mijn lichtje  
dat mijn lichtje  
elf november is de dag  
dat mijn lichtje branden mag.

Sint Maarten, Sint Maarten  
de koeien hebben staarten  
de meisjes hebben rokjes aan  
daar komt Sint Martinus aan.

Ik loop met m'n lampionnetje  
door alle straten heen  
het lijkt wel op een zonnetje  
dat schijnt voor iedereen

Mien lutje lanteern  
ik zaai du zo geern  
doe daanst deur de stroaten  
dat kinst doe naait loaten  
vandaag mout ik lopen  
mien laidje verkopen  
mien lutje lanteern  
ik zaai die zo geern



## 'T KERSTKIENDJE VAN MERIEKE SLAMEUR

*Een Kerstvers voor en uit Goirle*

---

Door C. Robben

---

*Daor rijdt Jantje Kapoen en Merieke Slameur,  
d'r waogentje krokt... en den hit doe mar deur.  
Hij wil wel vuruit, want denaovond, die valt;  
'n stepke erbij en het zwipke dè knalt.  
Hij denkt on wè hooi... en Merie on 't end  
van de rit, en on Jantje Kapoen d'ren vent...  
en ok on d'r kiendje... z'n vuutjes die staampen  
en in d're rug steeds fellere kraampen.*

*Daor is Jantje Kapoen en Merieke Slameur  
van 't woonwaogenkaamp en den hit doe mar deur.  
Ze komen van verre en zuuken de stal  
op den Dongenseweg, bij de minsten van al.  
De wegen zen grauw en in nevels gehuld.  
Merieke... Merieke... nog efkes geduld,  
zeej Jantje Kapoen... die verdommese kaaien!  
't Wordt toch wel tèèd om 'n bedje te spraaien.*

*Giender jankt unne hond, en daor heurt ie gerucht.  
't Kaamp... zeej Kapoentje finaol opgelucht...  
Dan gromt er 'n donkere stem langs de baon:  
D'r is hier gin plots mir, ge kunt hier nie staon.  
En Jantje Kapoen, kompleet van de wèès...  
hij dokkert wir deur, en naor Gôôl gao de rèès,  
nor Brees of nor Gûrp... en zonder malleuren,  
daor zal 't dan mee ons Merieke gebeuren.*



*Daor is Jantje Kapoen en Merieke, ochot...  
En d'r hitje, dè wil nimmer hèèr of nie hot.  
Ze hebben d'r waogentje daor laoten staon  
en zen toen in Gôôl mar den boer op gegaon.  
Ze kwaamen nie verder mir dan unne stal  
en mee dè ze er waren toen wasset er al...  
Dè Jantje Kapoen, och wè stond ie te kèèken,  
en Merieke Slameur laag van blijdschap te kwèèken.*

*Ze hannet in Gôôl al heel vlug geheurd...  
Daor was in de stal net un wonder gebeurd.  
Ze kwaamen gelôôpen, gelèèk overstuur  
en kèèken nor 't kiendje in die kaauw boereschuur.  
Den Stoere, Jan Do, den Dorris en Drikske  
en 't kreupel Katooke, die liep on 'n hikske.  
Den Paus en den Bisschop en 't schèèle Lewieke  
noeschierig as gèèten nor 't kend van Merieke.*

*Toen gingen ze wir... en hôôg in de lucht  
klonk un lieke, zô scôôn as un wonder gerucht...  
Ze lösterden ammol nor 't lieke van de wend.  
Venite... venite... toezjoer zonder end.  
Den Stoere van Abcoven zeej toen ontdaon:  
We moeten wir terug... nèè, we meugen nie gaon...  
Ze keerden weeromme en zongen un lieke  
en knielden vur 't kiendje... 't kend van Merieke.*

## PROTOHISTORIE

(deel 3)

---

Door J.C.J. Hoogendoorn

---

### Ontwikkeling van Goirle

#### *Abcoven*

Abcoven wordt nog al eens aangeduid als een 'beekdalnederzetting'. Men laat zich dan leiden door het feit dat de Abcovenseweg gedeeltelijk parallel loopt met de Ley. Maar die weg is Abcoven niet, die leidt slechts naar het eigenlijke Abcoven.

Het kenmerk van een beeknederzetting is, dat de opbouw ervan parallel loopt met de watering. Dat is met Abcoven niet het geval. Het ligt slechts aan de watering en het heeft de opbouw van een heerdgang of akkerdorp. De meest logische verklaring van de naam Abcoven is, dat die betrekking heeft op de ligging. In oude stukken worden de waterlopen, beken en riviertjes vaak aangeduid met de algemene naam van 'Aa' of 'Aabeke'. Abcoven is dan te verklaren als hoeven of hoven gelegen aan de 'Aa'.

#### *Ven-Brem-Bakertand*

Ven en Brem wijzen op cultuurgrond. Ven is niet alleen de naam voor een heidemeertje, maar ook een aanduiding van een lager gelegen terrein, en dus zeer geschikt voor grasland. Brem is een aanduiding voor bouwland. De naam komt van het vroegere gebruik om brem te verbouwen voor de groenbemesting van de akker. Later gebruikte men daarvoor koolzaad.

#### *Bakertand*

Bakertand is een ontginnings-nederzetting. Het gebied, dat deel uitmaakte van de 'gemeynt' is door een fam. Bac of Back (een bekende familie van grootgrondbezitters in Tilburg) in cultuur gebracht. Uit een akte van 1395 lezen we dat een van de

zeven gezworenen, die het beheer hadden over de gemeynt, een zekere Gilles Back was. Leden van de fam. Back treden vanaf het begin van de 14e eeuw tot aan het midden van de 15e eeuw als leenhouders op van het leengoed "*ten Loe*" (Loo) te Goirle.

Bakertand is afgeleid van "*Back-aert-lant*" dat is 'aertland' of gemeynt door een zekere Back in ontginning gebracht. In het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch wordt dan ook in R.A.N.B.-R1181 fol.314v in 1400 gesproken over "*Bakartlant*". Via Backaertlant-Bakartlant-Bakartand is het geworden tot Bakertand.

De Bakertand was dus een ontginning of 'brake' in de gemeynt. De uitgifte van de gemeynt geschiedde door Hertog Jan III in 1329. De Bakertand kan dus gedateerd worden tussen 1329 en 1400. De nederzetting is dus jonger dan de 4e heerdgang 'Kerk'. Verondersteld mag worden dat dit eveneens het geval is met de Brem. Daar van beide nederzettingen geen littekens van een Frankische driehoek zijn achtergebleven, zijn het waarschijnlijk geen heerdgang-nederzettingen geweest. Daarom worden zowel Brem als Bakertand nevenheerdgangen genoemd, omdat ze waarschijnlijk als opvang hebben gediend voor boerenzonen uit de reeds bestaande heerdgangen, alwaar rond de Frankische driehoek geen plaats meer was voor nieuwe vestiging van boerenbedrijven.

#### *Het eerste Godshuis van Goirle, de "Quarta Capella"*

'Capella' was de naam voor een bidplaats van mindere rang, dat in tegenstelling tot 'Basilica' en 'Eclesia Matrix' (moederkerk of hoofdkerk). 'Quarta' wijst op de verplichte bijdrage van de offerpenningen aan de bisschop. Een Quarta Capella is een kwart-kerk, d.w.z. dat de grootte van de jaarlijkse verplichte bijdrage aan het bisdom slechts een kwart bedroeg van de bijdrage van een hoofdkerk. Een hoofdkerk was een zelfstandige parochiekerk. Uit een hoofdkerk of moederkerk kwam vaak een andere parochiekerk voort, die financieel nog lang afhankelijk bleef van de moederkerk.



Een Quarta Capella was een zelfstandige parochiekerk, die vanaf het begin zelf haar financiën moest regelen.



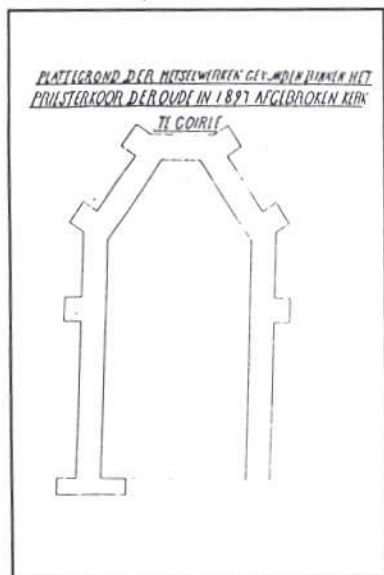
Zo moet de z.g. quartae Capellae er ongeveer uitgezien hebben. Het woord "Cappellae" was in de Frankische tijd de naam van een bidplaats van mindere rang, als tegenstelling van de "Basilica" of "Ecclesia Matrix" moederkerk of hoofdkerk.

### *Datering van de Goirlese Quarta Capella*

In de 12e eeuw heeft er een grote ontplooiing van de bevolking plaats. Overal splitsen zich uit het grote kerkelijke gebied waartoe een plaats behoorde, de zgn. circumscriptiones, nieuwe parochies af. Het grote kerkelijke gebied was voor Goirle het bisdom Luik. Naar een stichtingsakte van de Quarta Capella is het vergeefs zoeken, want ook de geschiedenis van ons eerste

bedehuis behoort tot de protogeschiedenis. Wel is er een litteken van overgebleven in de vorm van een archeologische vondst.

In 1896 wordt begonnen met de afbraak van de St.-Janskerk van 1450. Tijdens de graafwerkzaamheden voor de nieuwe kerk vond men in 1897 binnen het priesterkoor van de gesloopte kerk de fundamenteën van de Quarta Capella. Die fundamenteën waren uit veldkeien opgemetseld. Architect dr. J. Cuypers, de bouwmeester van de nieuwe St. Jan, gaf als stellige mening te kennen, dat de fundamenteën moesten dateren uit ca. 1100.



Afgaande echter op de studies van de historicus prof. R. Post, die vele van deze vroegere kerkjes heeft opgegraven, lijkt mij dat de datering van Cuypers wat aan de vroege kant is en beter wat ruimer op de 12e eeuw moet worden gesteld. Immers in die eeuw, zo zegt Post, wordt de oorspronkelijke rechthoekige vorm van die eerste kerkjes uitgebouwd met een gewoonlijk versmald priesterkoor, dat besloten werd door een halfronde of veelhoekige absis. In de regel waren die kerkjes niet overwelfd en van een zeer eenvoudige

constructie. Bezien we op de afbeelding de fundamenteën van ons eerste bedehuis, dan zien we de rechthoekige vorm afgesloten door een meerhoekige absis. Het fundament had acht uitbouwsels, bestemd als fundatie voor de steunberen tegen de muren en daaruit kunnen we concluderen dat onze Quarta Capella van steen opgetrokken moet zijn geweest. De grondstof voor het bakken van de steen was hier voldoende aanwezig.

De stenen konden uit de Brabantse leem ter plaatse gebakken worden en dus was het betaalbaar. Aan de hand van de opgravingen geeft Post van die vroege rechthoekige kerkjes de volgende afmetingen: een lengte van 10 tot 16m en een breedte van 5 tot 8m. De afmetingen van onze Quarta Capella maken hierop geen uitzondering. Rechthoekig gemeten was het bouwwerkje 6m breed en 9,75m lang; de absis had een diepte van 3,25m, zodat het geheel inwendig gemeten 13 bij 6m bedroeg.

### *Plaats van vestiging*

We mogen veronderstellen dat toen de heerdgangen gevormd waren er behoefte aan een kerk bestond. Daarvoor was echter grond nodig. Rond de plaatse van de heerdgangen stonden de boerderijen en bouw- en weiland was een kostbaar bezit. Hiervan grond af te staan voor een kerk was waarschijnlijk te veel gevraagd voor de kleine agrarische gemeenschap, te meer daar een kerk het met minder waardevolle grond af kon. Daarom moest er worden uitgezien naar een nieuw terrein van minder goede grond. Mede uit veiligheidsoverwegingen (overstromingen) moest hij gelegen zijn op een hovel of hoogte dicht bij de dorpsbeek c.q. de Ley.

Onze Quarta Capella werd gebouwd op de Hoevel of Hovel, de plaats waar nu nog de St.-Janskerk staat. Bij de kerk ontstond een nieuwe heerdgang, die zich op den duur van de overige heerdgangen ging onderscheiden, omdat zich daar niet alleen het kerkelijk bestuur, maar ook de gemeentelijke instanties gevestigd hadden. Door de niet centraal gelegen kerk t.o.v. de heerdgangen ontstonden er lange kerkwegen, die in latere eeuwen successievelijk werden volgebouwd. Zo ontwikkelde zich tot in onze tijd een dorp, waarvan de oude parochiekerk mede de grens van de bewoningszone bepaalt. Door die toch wel enigszins vreemde afzijdige ligging heeft Goirle nooit een centrum gekend.

## JANHAGEL

---

Door P. Wiercx

---

Er is een veelsoortig assortiment koekjes waarmee men het dagelijks kopje koffie of thee zoetelijk kan omlijsten.

Een soort daarvan is janhagel, U weet wel, die lekker gekruide, langwerpige baksels met een bobbelige bovenkant, soms ook bestrooid met stukjes suiker. Wist U dat het recept van deze janhagel afkomstig is uit Poppel en al jaren lang de specialiteit was en is van ons zuidelijk buurdorp?

In Poppel gaat het verhaal dat Jan Hagel een soldaat was die in de Eerste Wereldoorlog daar gelegerd was. Hij was van beroep bakker en kende het recept van janhagel. Hij leefde op vertrouwde voet met de plaatselijke bevolking en dat was de reden dat iemand in Poppel het recept van het kruidige baksel aan de weet kwam. Deze gelukkige maakte nuttig gebruik van zijn kennis en bewaarde deze zo zorgvuldig dat het recept tot op de dag van vandaag geheim is gebleven.

Het verhaal van Jan Hagel, de soldaat die in Poppel het geheim van zijn specialiteit prijs gaf, blijkt echter niet waar te zijn... De werkelijke geschiedenis van de Poppelse janhagel gaat terug tot in 1841. In dat jaar trouwde een zekere Lucas Dalleu uit Waalwijk met de Belgische Maria de Jongh. Het echtpaar vestigde zich in Poppel en begon daar met het bakken van de bewuste koek. Het recept -dat veel ouder kan zijn dan 1841- bleef in de familie, ging over van generatie op generatie, totdat Gustaaf de Jongh het in 1975 verkocht aan bakker Herman Bax uit Baarle-Hertog. Deze Herman Bax verkocht het recept weer aan een Nederlander in Poppel, die het na korte tijd overdeed aan Peter Gatzen. Deze is tot op de dag van vandaag de bakker van de Poppelse janhagel.

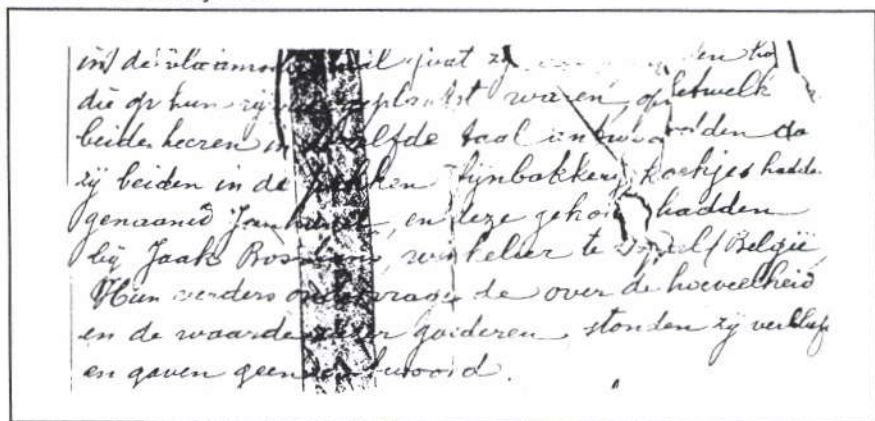
Het speciale van de Poppelse janhagel is de smaak die verkregen wordt door het gebruik van verschillende kruiden, maar vooral dat de koek helemaal bereid wordt uit kleine deegbolletjes. Vandaar dan ook de naam janhagel. Bij de Nederlandse versie is de koek bestrooid met kleine brokjes suiker die doen denken aan hagel.



Reeds in 1926 bleek de janhagel voor sommige Goirlenaren een geliefde lekkernij, bovendien te gebruiken als dekmantel voor smokkelpartijen... Reeds in dat jaar woonde Eduard Seebregts aan de Nieuwe Tilburgseweg in Goirle. Zijn broer uit Amsterdam was op bezoek en op een zonnige zomerdag fietsten zij samen naar Poppel. Op de terugweg werden ze aangehouden door drie Belgische douaniers. In het handgeschreven proces-verbaal lezen we hun verhaal:

*"Op zeventienden der maand juli 1926, om twintig uur dertig bevonden wij ons op den steenweg naar Holland op ongeveer 2000 meters der uiterste grens der gemeente poppel en bemerkten twee lieden fietsend in de richting Holland. Wij beambten hielden hen staan en vroegen hun in de Vlaamsche taal wat zij in de pakken hadden die op hun rijwiel geplaatst waren, op hetwelk beide heeren in dezelfde taal antwoordden dat zij beiden in de pakken fijnbakken koekjes hadden genaamd Jan Hagel en deze gehaald hadden bij Jaak Bosmans, winkelier te Poppel (Belgie). Hun verders ondervragende over de hoeveelheid en de waarde dezer goederen, stonden zij verbluft en gaven geen antwoord. Om ons te overtuigen van den inhoud, deden wij de pakken open en konden alsdan bestatigen dat het eerste pak waarlijk vier pakken fijnbakken koekjes Jan Hagel inhield, wegend 2 kilogr. Doch het tweede pak bevatte vier kilogram boter. Wij hebben alsdan hun eenzelvigheidsbewijs*

gevraagd en konden bevestigen dat ze beiden Nederlanders waren genaamd Eduardus Adrianus Wilhelmus Seebregts, geboren te Amsterdam den 11 Juni 1908, wonende te Goirle, Nieuwe Tilburgseweg nr. A6a. 2e Henricus Johannes Petrus Seebregts, geboren te Amsterdam, 29 Augustus 1900, wonende te Amsterdam, Hugo de Grootkade nr. 14. Wij hebben hun alsdan verklaard dat wij hunne goederen en vervoermiddelen in beslag namen, omdat de boter niet mag worden uitgevoerd zonder tolbewijzen."



in de inlocimont... die op hun... beide heeren... zij beiden in de... (genaamd Janhagel, en deze gehoor hadden hij Jaak Prossens, winkelier te Poppel België. Men verders... en de waarde... en gaven geen...

In aanwezigheid van beide overtredders werd de volgende dag proces-verbaal opgemaakt ten kantore van de Ontvanger te Weelde-Statie. De gebroeders Seebregts waren de boter kwijt; hun fietsen en de janhagel kregen ze terug tegen betaling van een boete van 618 franken.

Jan hagel kennen we ook uit de Tweede Wereldoorlog. Zo noemde men NSB-ers die tot de zgn. Landwacht behoorden. Deze landwachters hadden beperkte politietaken en droegen een jachtgeweer; vandaar dat ze in de volksmond Jan Hagel werden genoemd.

Ze waren minder geliefd dan de Poppelse janhagel...

Bronnen: "Poppel in goede en kwade dagen" door Cyriel Verbeek, Uitgave Heemkundekring "Poppelius" te Poppel.

(Proces-verbaal in bezit van M. Brock-Seebregts)

---

Door J. Wijdemans

---

## HUIS TEN LOE

Dit is de benaming van de woonstede van het leengoed 'Ter Loo' op Abcoven. Het heeft gelegen links van het abcovensdijkje, juist voor de Leij. Het was van oorsprong een jachthuis van de hertogen van Brabant. Even na 1300 wordt het jachthuis met bijbehorende landerijen en ook nog andere percelen, die in Goirle waren gelegen, als leengoed afgestaan. Onder de leenhouders tot ongeveer 1700 treden vooral namen naar voren uit de geslachten Back, Roelofs en Van Dijck, die gedurende lange perioden het huis in leen hebben gehad. (De Van Dijck's waren de eerste molenaars van de windmolen op Abcoven). Na de periode van de Van Dijck's (1735) spreekt men van een 'hooghuis' en een 'laaghuis'. Schijnbaar is het oude huis dan in twee woonsteden uiteen gevallen. In 1869 komt het laaghuis in bezit van Cornelis Soffers en in 1880 wordt het eigendom van notaris F. Daamen uit Tilburg. Het hooghuis is lange jaren bezit geweest van meerdere geslachten uit de familie Pessers. Van die familie gaat het over op pastoor Van Liempt en van deze op ene Mannie (familie van schrijver dezes, aan vaders kant), die in Tilburg o.a. aan het Willemsplein heeft gewoond. In 1875 wordt dit het eigendom van notaris Daamen, zodat hij in 1880 het hele complex bezit. Tot 1939 is hij de eigenaar. In de oorlogsjaren woonde er Jan Moonen slechts één dag. Dezelfde dag valt een brandend vliegtuig op het hoogen laaghuis, waardoor alles tot de grond toe afbrandde. Dat was het einde van het jachthuis van de hertogen van Brabant. (Oisterwijk R144 fol.88, 1423; idem R157 fol.12, 1449 "*een stuck erffe dat Loe*"; R.A.B. BP fol.200 okt/sept 1467/68 "*Lant dat Loe aen den hovel van Goerle*"; G.A.T. Not.46, 1834; idem R1058 fol.47)

## HUYSACKER

Dit is een algemene benaming voor een akker die vlak aan het huis of aan de boerderij was gelegen. Sinds 1578 vindt men meerdere 'Huisakkers' over bijna alle wijken in Goirle verspreid. De Huisakker aan Abcoven heeft waarschijnlijk aan het 'Hoog-' of aan het 'Laaghuys' toebehoord.

(G.A.T. R617 fol.3v, 1578; idem R375 fol.32,1678; idem R458 fol.10v; idem R459 fol.129; idem Visvliet 869,1791)

## HUBRECHTSACKER

Deze akker wordt in 1421 vermeld als zijnde het eigendom van Hendric die Druut van Ryelen. Mogelijk hoort deze akker thuis in de Venakkers. Wij komen hiertoe, omdat een zegsman de 'hoebert' kende als een perceel, strekkende van den Brem tot 'Myhome'. Waarschijnlijk is die benaming gelijk aan de 'Hubrechtsacker'. Den Brem komt overeen met de huidige Brem. 'Myhome' ligt nog steeds vlak voor de speeltuin van de Commanderie, ofwel de vroegere Rielse speeltuin.

(S.A.O. R143 fol.106v, 1421)

## HUISVEN

Het is de benaming voor een voormalig ven gelegen onder Hilvarenbeek aan de Beeksedijk ongeveer ter hoogte van het huidige likeurmuseum.

## HULSEVELD

Het 'Hulseveld' zou gelegen zijn onder Breehees. Aldus het document, dat het daar situeert. Bij navraag op Breehees had men er nooit van gehoord. Wel kende men een akkergroepje op Roovert, tegen de Hulselse hei. Hulsel is een gehucht onder Poppel.

(G.A.T. R455 fol.55)



## HUYSMANSACKER

Deze akker onder Abcoven spreekt voor zich, daar hij in 1791 in het bezit kwam van de wed. Adr. Huysmans.

(G.A.T. Visvliet 969, 1791)

## HUZARENWEI

Het weiland, dat aldus werd genoemd, lag aan de Bakertant, tegenaan de Boskens, dichtbij het voormalige openluchttheater. (Een zijweg van de Dr. Keyzerlaan, aangegeven als 'wandelgebied' loopt recht op het openluchttheater). Of het ooit iets met Huzaren te maken heeft gehad is niet bekend.

## ST.JACOB(SBAAN)

De hoeve 'St.Jacob' ligt nog steeds aan de St.Jacobsbaan, waarnaar deze weg is genoemd. Althans, de huidige boerderij is gebouwd op de fundering van de oorspronkelijke hoeve, hoewel ook die wel enkele voorgangers gehad zal hebben. Bij het afbreken van de vorige hoeve vond men een schoorbalk met het jaartal 1708, met daaronder een huiskamer, een ingesneden ketel of pot met opstaand hengsel. Op de lijst van brouwketels in 1711 komt een zekere Adriaan Alewijns voor als "*Coopbrouwer*". Het vermoeden bestaat dat deze persoon herbergier en brouwer is geweest op St.Jacob. Er moet eeuwen lang ter plaatse een herberg of uitspanning gestaan hebben. De St.Jacobsbaan was een stuk van de Oude Baan, welke onderdeel was van de alleroudste verkeersweg van 's-Hertogenbosch naar Antwerpen. St.Jacob is vanouds de patroon van de reizende en trekkende mens. Erg bekend was en is de pelgrimage naar Compostella, dikwijls opgelegd als boete voor een ernstig vergrijp. Door heel Europa zijn deze wegen bekend, zo ook in Nederland. In de stad Groningen kent men bv. de St.Jacobsplaats, een eeuwen oud vertrekpunt naar Compostella.

## **(vervolg St.Jacobsbaan)**

Heel veel herbergen en uitspanningen langs die pelgrimsroute heten daardoor naar St.Jacob, zij vormden vaste rust- en slaapgelegenheden voor de pelgrims. Op de pastorie van St.Jan heeft men in de kluis een zeer oude relikwie van St. Jacob. Mogelijk heeft het een en ander iets met elkaar te maken. Diverse eigenaars van herberg St.Jacob zijn bekend. Na Alewijns wordt in 1512 heiliger Peter Cruyssaerts de eigenaar. Zijn schoonzoon Jan Huybregts heeft het in 1530 in eigendom. Zo vinden we ook Hoosemans, Sculenborch, enz. Het zou goed mogelijk kunnen zijn dat het goed 'ter Venne' vernoemd in 1315 de hofstede is geweest die in mei van dat jaar wordt aangekocht door de abdijs van Tongerlo van Walter de Bie.

(G.A.T. R258 fol.11, 1507 "*Herberge St.Jacob te Ghoirle*"; R263 fol.34v, 1512 "*St.Jacob Ghoirle*"; R281 fol.44, 1534 "*Herberghe St.Jacob te Goirle*"; S.A.O. R259 fol.8, 1555 "*Herberghe St.Jacob Ghoirle*"; G.A.T. R359 fol.106v, 1643 "*te Goirle aan de voorste vennen en St.Jacob*")

## **JACOB HENSEN ACKER**

In 1694 wordt deze akker vermeld. De nadere aanduiding van de ligging binnen ons dorp ontbreekt. De naam duidt op de eigenaar. Veelal wisselt men met de eigenaar ook de naam van de akker.

(G.A.T. Not.59 fol.184, 1694)

## **JAN BLEYCS WOUWER**

In 1420 vinden we deze wouwer, welke wederom vernoemd is naar de eigenaar. Deze wouwer ligt wel op Abcoven, maar er worden daar meerdere wouwers vernoemd, zodat een exacte plaatsbepaling niet mogelijk is. Uit de akte blijkt dat Jan Bleyc de wouwer koopt. Uit de akte blijkt ook dat de wouwer voor de verkoop kortweg als de 'Wuwer' werd aangeduid.

(S.A.O. R143 fol.36, 1420 "*Jan Bleycs wouwer Goerle was gelegen in de Abcoven*")

## JAN GOEDEN WEY ACKER

Dit toponiem werd ook vernoemd in de akte van 'Jacob Hensen acker'. Ook de plaatsbepaling is hier niet vernoemd. Het gekke is echter, dat hier zowel een weide als een akker tegelijk vernoemd worden. Mogelijk dat de akker vroeger een weide geweest zou kunnen zijn. Maar het is niet onmogelijk dat de naam 'Jan Goedenwey' moet zijn, en dan gaat het gewoon om zijn akker.

## JAN JASPERS STEDEKE

Een stedeke is een boerderijtje, en daarmee is Jan Jaspers de eigenaar of bewoner. Volgens de akte was 't gedoetje gelegen in "'t Dorp".

(G.A.T. R471 fol.113v, 1727 "*parceel soo wey als ackerlant gelegen in 't Dorp'*")

## JAN SMITTEN BEEMD

Deze beemd moet ergens gelegen zijn op Abcoven. Ook hier wordt het perceel naar de eigenaar genoemd, mogelijk ene Jan Smits?

(G.A.T. R460 fol.146v, 1780)

## JANNENDRIES

De 'Jannendries' wordt vermeld in 1810, als weide in de wijk 'Kerk'. Deze 'dries' zou behoord hebben tot de voormalige boerderij van de fam. Bruers, tegenover het Schoolstraatje in de Kerkstraat.

(G.A.T. R1058, 1810)

## JANTJE

Dit toponiem is een akker, vernoemd in 1791 met als ligging Abcoven aan de kant van de Bakertant. De akker was toen eigendom van Adriaan Jan Pessers, die toen woonde op Huis ter Loo aan de Abcovensedijk.

(G.A.T. Visvliet 869, 1791 "*teullant gelegen op Abcoven*")

Wordt vervolgd.

Bron: "Goirlese toponiemen" door A. Hoogendoorn en C. Robben, met eigen aanvullingen.

---



## *Van de Voorzitter*

Dames en Heren,

In deze laatste Schutsboom van 1994 wil ik U graag een overzicht geven van de activiteiten die bij 't Heem en 't Heemerf hebben plaatsgevonden.

- 6 januari: Driekoningen zingen. De jury in de schuur heeft het weer druk om uit de vele kinderen de winnaar te kiezen.
- 16 januari: Schilderijententoonstelling van Marije de Graaf.
- 26 maart: De Heemkundekring van Gemert brengt een bezoek aan 't Heemerf.
- 2 april: Met Pasen een tentoonstelling van de schilder Sjef Wagenmakers.
- 29 april: Harrie Kanters krijgt op het gemeentehuis een Koninklijke onderscheiding voor zijn verdiensten als molenaar.
- 7 mei: Een koor uit Dongen bezoekt 't Heemerf.
- 25 juni: In de potstal een tentoonstelling over de St.Jansopocht.
- 14 augustus: Op 't Heemerf houden de imkers hun jaarlijkse bijenmarkt.
- 15 augustus: De leden van de stichting 'Oud Gijzelaar' komen bijeen op 't Heemerf voor hun jaarlijkse herdenking op Gorp en Roovert.
- 27 augustus: De dag van onze jaarlijkse Heemreis. Deze keer togen we met twee bussen naar Amersfoort.

- augustus: Het Goirles Volkstoneel speelt op 't Heemerf het openluchtspel Jan de Wilde.
- 3 september: In de schuur een tentoonstelling over textielvormgeving van mevr. De Brouwer.
- 21 september: Dertig mensen uit Rusland bezoeken 't Heemerf en de molen.
- 27 oktober: Presentatie van het boek 'Goirle 1940-1945, een grensdorp bezet, bedreigd en bevrijd' en de opening van de gelijknamige tentoonstelling.
- 29 oktober: De nabestaanden van de oorlogsslachtoffers 40-45 komen bij elkaar in de schuur, voor de tentoonstelling.
- 19 november: Bezoek van de Heemkundekring Gilze en Rijen.
- 3 december: Opening van de tentoonstelling van Bernard van Rijthoven door luitenant-generaal Reitsma.
- 19 december: De Kerstviering.

Naast bovenstaande activiteiten waren er natuurlijk ook nog de druk bezochte lezingen in de Benelux.

Het was weer een druk jaar voor het bestuur en de medewerkers, die naast dit werk ook nog bezig zijn met al dat andere, zoals archiefwerk, onderhoud, molens, rondleidingen en de zondagdiensten. Vooral het boek en de tentoonstelling 40-45 heeft veel van onze mensen gevraagd.

Dames en heren, ik wil eindigen met alle medewerkers hartelijk te bedanken voor al het werk dat zij het afgelopen jaar hebben verricht. Ook de sponsors bedank ik voor hun bijdragen voor De Schutsboom en U bedank ik voor Uw belangstelling en jaarlijkse bijdrage. Tot slot wens ik U namens het bestuur en mijzelf een zalig en prettig Kerstfeest en een zalig en gelukkig 1995.

Ton Sas, voorzitter

## OUD BRABANTS KERSTLIED

*Ontwaakt, loopt, herders, deze nacht,  
verlaat al uw schapen.*

*Uw nieuwe koning lof verwacht  
en blijft niet langer slapen.*

*Geeft zoet gezang en wild schalmei,  
noch fluitjes niet vergeten,  
waarmee gij in de groene wei  
zo dikwijls zijt gezeten.*

*'t En is dan, herders, niet te vroeg;  
gaat, geeft Hem hart en zinne.*

*Men kan niet haastig zijn genoeg,  
om God te gaan beminnen.*

*Spoedt u, roept u geburen al  
en gaat met vol betrouwen,  
dien God vol teerheid, in een stal  
met tere liefde aanschouwen.*

## STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

### 'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

#### **Doelstelling volgens de statuten:**

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

#### **Lidmaatschap en abonnementen:**

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

**Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597**

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

#### **Openstelling:**

**Heemerf en museum "De Schutsboom":**

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

**Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.**

**Voor groepen:** op aanvraag bij het secretariaat.

**Het archief:** elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

#### **Adressen:**

**Heemerf De Schutsboom:** Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE. Tel. 013 - 34.89.72

**secretariaat:** Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,  
secretaris (prive) tel. ~~013-346622~~

**redactie:** Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182



HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK  
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

**Party centrum Benelux,**  
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

**van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,**  
Edisonlaan 19, 5051 DS GOIRLE. tel. 34.24.45

**van Beurden meubelmakerij,**  
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

**John Bortel, sculptor,**  
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

**Garage Jac. de Brouwer,**  
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

**Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,**  
hypotheeken, financieringen, woningbemiddeling,  
Tilburgseweg 1, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

**Curver Rubbermaid B.V.**  
Edisonlaan 8, 5051 DS GOIRLE. tel. 31.03.10

**Stichting "Goirles Belang",**  
Kloosterstraat 32, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.34.86

**C. Hermans,**  
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

**Keurslagerij Kees van Hest,**  
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89



Dhr. A. Brock  
Abcovenseweg 23  
5051 PT Goirle